

Markku Fredman:

Demla r.y. – vähän yli 50 vuotta (julkaistu OIKEUS-lehdessä 4/2005)

Heinäkuussa 2004 tuli kuluneeksi 50 vuotta Suomen Demokraattiset Lakimiehet r.y:n merkittämisestä yhdistysrekisteriin. Kesän 2005 seminaarissa pidin puolen tunnin esityksen Demlan oikeuspoliittisesta toiminnasta vuosien varrelta. Tämä kirjoitus perustuu tuohon esitykseen, joka taas alkuosaltaan perustui pitkälti *Paavo Nikulan* Oikeus-lehden numerossa 1/1980 julkaisemaan Demlan 25-vuotiskatsaukseen.

Suomen Demokraattisten Lakimiesten yhdistyksen perustamiseen johtaneet ajatukset kiteytyivät **Ihmisoikeuksien säätiön** piirissä, joka perustettiin vuonna 1949 Ihmisoikeuksien liiton toimesta. Säätiö perustettiin tukemaan "ihmisoikeuksien puolustamista sekä demokraattisen valtiojärjestyksen ja kulttuurin säilyttämistä ja kehittämistä" sekä kunnioittamaan "professori *Väinö Lassila* vainajan edustamia aatteita ja ihmisoikeuksia puolustaessaan henkensä menettäneiden muistoa". Väinö Lassila oli Helsingin yliopiston anatomian professori ja toimi myös Helsingin kaupungin kunnallissairaalan lääkärinä.

Säätiön piirissä toimi lakiasiantomisto ja sen lakimiehet harjoittivat asianajoa varsinkin asioissa, joiden yhteys poliittiseen toimintaan oli ilmeinen. Tällainen tehtävä oli Kemissä, jossa oli syntynyt levottomuuksia lakkoliikehännän yhteydessä ja syytteitä oli nostettu. Vuonna 1954 toimiston lakimiehet sekä eräät muut lakimiehet perustivat yhdyssiteekseen Suomen Demokraattiset Lakimiehet.

Nimensä Demla sai Kansainvälisen Demokraattisten lakimiesten liiton, IADL:n mukaan. Kansainvälisen Liiton perustivat vuonna 1946 Nürnbergin tuomioistuimen ranskalaiset, englantilaiset ja neuvostoliittolaiset lakimiehet. Ensimmäinen presidentti oli ranskalainen *Rene Cassin*, jonka käsialaa on vuoden 1948 Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien julistus ja joka sai muun muassa tämän vuoksi Nobelin Rauhanpalkinnon.

Ihmisoikeuksien säätiön toiminnan vähetessä yhdistys joutui hoitamaan monia poliittisten ja

ammattillisten järjestöjen juridisen neuvonantajan tehtäviä. Myös yksityisten asioita hoidettiin. Tuohon aikaan ei vielä ollut maksutonta oikeudenkäyntiä, joten apua tarvittiin. Suurin osa perustajista kuitenkin näkyy matrikelitietojen mukaan harjoittaneen perustamisaikoihin asianajotoimintaa. Voinee olettaa, että yhdistyksen kautta saatiin oikeusapua tarjota sellaisissa, ehkä arkaluontoisissakin asioissa, joita lakiasiantomistoissa ei katsottu mahdolliseksi hoitaa.

Vielä kauemmaksi mentäessä löytyy taustalta mm. seuraavia tietoja¹:

Ihmisoikeuksien liittoa edelsi 1934 perustettu Kuolemanrangaistuksen vastainen toimikunta, joka keräsi yli 100 000 nimeä kuolemanrangaistusta vastustavaan kansalaisadressiin. Ihmisoikeuksien liitto perustettiin toimikunnan jätettyä adressin toisen osan eduskunnan puhemies Kyösti Kalliolle marraskuussa 1935. Järjestö keskittyi vastustamaan erityisesti sananvapauden kohdistuvia rajoituksia, kuten kiihotuslakia. Säännöissä liiton toiminnan tarkoituksiksi määriteltiin ihmisoikeuksien puolustamisen lisäksi demokratian edistäminen ja ylläpitäminen.

Etsivä keskuspoliisi katsoi liiton kuuluvan ns. kansanrintamaan, jonka tarkoituksena oli yhdistää kommunistit, työläiset, vapaamieliset porarit ja kaikki kansanvaltaisesti ajattelevat ihmiset yhteiseen kamppailuun fasismia ja sodanuhkaa vastaan. Kansanrintama nähtiin kommunistien uutena yrityksenä kohti vallankumousta, ja siksi sen piiriin kuuluvia järjestöjä pidettiin Suomessa vaarallisina. Oikeusministeriön alainen yhdistysrekisteri veikin liiton rekisteröinnin Helsingin raastuvanoikeuden ratkaistavaksi elokuussa 1936. Ihmisoikeuksien liitto

1

<http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/2000/Ihmisoikeus.htm> Artikkelin perustuu pro gradu -tutkielmaan Hanna Vuokila: Ihmisoikeuksien ja demokratian puolesta! Ihmisoikeuksien liitto 1935-1939 ja 1949-1952, Helsingin yliopisto, Historian laitos, 1999 (linkki päivitetty 17.6.2019)

sai käsiinsä julkisten oikeudenkäyntiasiakirjojen joukkoon erehdyksessä laitettujen etsivän keskuspoliisin laatimat kansanrintamamuistiot, joissa lueteltiin poliisin mielestä kansanrintamaan kuuluvat järjestöt johtokuntineen. Järjestö julkaisi muistiot Tulenkantajassa, minkä jälkeen asiasta syntyi kova julkinen keskustelu. T. M. Kivimäen hallitusta ja etsivää keskuspoliisia arvosteltiin ankarasti epädemokraattisista toimintatavoista ja kunnollisten kansalaisten leimaamisesta kommunisteiksi. Muistioista tehtiin kaksi välikysymystä eduskunnassa, ja ne vaikuttivat osaltaan Kivimäen hallituksen kaatumiseen syksyllä 1936. Ihmisoikeuksien liiton toiminta alkoi hiipua oikeudenkäynnin jälkeen. Liiton toiminta loppui kymmeneksi vuodeksi puheenjohtaja Väinö Lassilan kuoltua 1939.

Ihmisoikeuksien liitto aloitti toimintansa uudelleen syksyllä 1949 Ihmisoikeuksien liitto politisoitui voimakkaasti toisella toimintakaudellaan, ja se kuului kansademokraattien vaikutuspiiriin. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalle nousivat taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, joita puolustettaessa vedottiin usein joulukuussa 1948 hyväksytyyn yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen.

Liiton rinnalle perustettiin vuoden 1949 lopussa Ihmisoikeuksien säätiö, jonka tärkeimpiä tehtäviä oli antaa oikeudellista apua sitä tarvitseville työläisille. Säätiön perustaman oikeusaputoimiston johtajana oli Risto Hölttä, ja ensimmäisenä juttunaan säätiö hoiti Kemin lakkolaisten oikeudenkäynnin. Toisella toimintakaudella liitto keskittyi hoitamaan oikeudenkäyntejä ja keräämään avustuksia oikeudenkäynneistä koituvien kulujen kattamiseksi. Se jakoi myös pieniä avustuksia. Oikeusaputoimiston ylläpitäminen kävi taloudellisesti raskaaksi, sillä asiakkaat eivät useinkaan pystyneet maksamaan heille annetusta avusta, eikä varainhankinta ollut tarpeeksi tuottavaa kulujen kattamiseen. Liiton toiminta hiipui myös toisella toimintakaudella varsin pian.

Yhdistys merkittiin rekisteriin 15.7.1954. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin *Jorma Uitto* joka hoiti tätä tehtävää vuoteen 1963. Hänen jälkeensä toimi puheenjohtajana *Martti J. Mehto* vuoteen 1971 saakka.

Jyrki Leivonen arvioi Demlan perustamista seuraavasti:

Demlan perustaminen liittyi kiinteästi kansanedemokraattiseen liikkeeseen ja kommunistiseen puolueeseen. Jos yleispolitiikassa rintamalinja kulki suurin piirtein välillä kommunistit – muut puolueet ja erityisesti kommunistien ja sosiaalidemokraattien välillä, tuskin oli mahdollista ajatella oikeuspoliittista lakimiesjärjestöä, jonka jäsenet kuuluvat keskenään ankarasti kilpaileviin eri puolueisiin. Järjestön syntyminen ajoittuminen vuoteen 1954 selittyy sillä, että tuolloin vuosi Stalinin kuoleman jälkeen kansainvälinen kommunistinen liike pyrki aikaisempaa aktiivisemmin yhteistoimintaan muiden poliittisten suuntauksien kanssa, johon taktikkaan lakimiesjärjestön perustaminen sopi hyvin. Asianajajien suuri määrä järjestön perustamisvaiheessa selittyy sillä, että ns. "vaaran vuosien" päättymisen ja Fagerholmin sos.dem.-vähemmistöhallituksen aikana lakkautettiin Punainen Valpo ja valtionhallinnosta erotettiin lähes kaikki kommunistiset ja heitä sympatisoivat virkamiehet.² Yksityissektorilla työpaikkoja saattoi löytyä vain neuvostoliittolaisista firmoista (Teboil tms.) joten ei ollut muuta mahdollisuutta tehdä lakimiestöitä kun ryhtyä asianajajaksi.

Nikulan mukaan tärkeänä syynä yhdistyksen perustamiseen oli tarve lakimiehille yhteydet kansainvälisiin järjestöihin. Yhdistys liittyi välittömästi perustamisensa jälkeen IADL:ään. Samoin liitettiin Suomi-Neuvostoliitto-Seuraan ja Rauhanpuolustajiin, joiden kautta saatiin yhteys kansainväliseen rauhanliikkeeseen.

Yksi 1950-luvun tärkeitä tapahtumia oli vuonna 1957 yhdistyksen järjestämä lakimiesvaltuuskunnan vierailu Neuvostoliitossa sikäläisten lakimiesten kutsusta. 1960-luvulla oli ohjelmassa vuosittain toistuva pohjoismainen lakimieskokous Rostockissa Itämeren viikon yhteydessä. Tällöin useat suomalaiset lakimiehet, joista enemmistö oli muita kuin yhdistyksen jäseniä, saivat tutustua Saksan demokraattisen tasavallan oikeuslaitokseen ja tapasivat myös pohjoismaisia virkaveljiään.

Jäsenmäärä pysyi 1950- ja 60-luvulla pienenä. Ammattiliitot alkoivat 60-luvulla palkata lakimiehiä oikeudellisia asioita hoitamaan ja monet nais-

² Demlan ehkä aktiivisin jäsen Helge Rontu työskenteli ns. Punaisessa Valpossa kuulustelijana. Ks. Pohjonen, Juha, Maanpetturin tie: Maanpetoksesta Suomessa vuosina 1945-1972 tuomitut, Otava, 2000. (huom. MF)

tä liittyivät yhdistykseen. Vuoteen 1970 saakka Demokraattiset lakimiehet siis oli pohjaltaan kaipa vasemmistojuristien yhdistys. Silti se pystyi huolehtimaan siitä, etteivät Suomen lakimiehet olleet jääneet kokonaan sivuun lakimiesten kansainvälisestä yhteistyöstä. Sotien välillä tapahtunut kehitys lakimieskunnassa johti eristäytymiseen jopa pohjoismaidenkin lakimiehistä.

Siirtymävaihe 1960-luvulla

Paavo Nikula kuvasi yhdistyksen alkuvaihetta vuonna 1980 seuraavasti: ”Yksi 50-luvulle aikanaan annetuista yleisimmistä määreistä oli hengettömyys, aneemisuus ja aatteettomuus. Nuorisoa syytettiin ihanteiden puuttumisesta ja välinpitämättömyydestä yhteiskunnan kehittämistä kohtaan. Syytöksen esittänyt sukupolvi oli löytänyt omat ihanteensa 1920- ja 30-luvulla heimoaateen ja siihen liittyneiden sisä- ja ulkopoliittisten näkemysten aikana. On epäiltävissä, että 50-luvun aatteettomuuden moittijat puraisivat kieltään 60-luvun puolivälin yli tultua, jolloin vasemmistoon ja laajemmin edistykselliseen toimintaan kerääntyi opiskelijoita ja yliopistotutkinnon suorittaneita. Näiden taloudelliset näkymät ja odotukset elämältä poikkesivat selvästi aikaisemmasta.”

Vuosikymmenen loppupuolella oli havaittavissa, että myös lakimiesten poliittiset mielipiteet olivat muuttuneet ja osin radikalisoituneet. Samalla oli heidän tietoisuuteensa poliittisen toiminnan merkityksestä ja laaja-alaisuudesta herännyt. Tämä johti tilanteen uuteen arviointiin ja oikeuspolitiikan tärkeyden käsittämiseen myös Demokraattisissa Lakimiehistä. Yhteiskunnan laitosten ja niiden toiminnan kriittinen arviointi lisääntyi ja syveni. Paavo Nikula jatkaa: ”Jo 60-luvun puolivälissä oli kiinnitetty huomiota erityisesti oikeuslaitoksen kannalta merkittävään kansalaisten luottamuksen vähenemiseen tuomioistuinten tasapuolisuutta kohtaan. Nyt oivallettiin, että kysymys ainakin saattoi olla myös muusta kuin huonoista toimitiloista ja sanelukoneiden puuttumisesta. Tilanne kypsyi 1960-luvun loppuvuosina. Demokraattiset Lakimiehet saivat tehtäväkseen järjestää Demokraattisten Lakimiesten Kansainvälisen Liiton sääntömääräisen yleiskokouksen vuonna 1970. Tämä kokous oli käännekohta yhdistyksen toiminnassa. Läsnä olleet suomalaiset juristit havaitsivat IADL:n aseman kansojen yhtei-

sön, YK:n päämääriä palvelevana järjestönä. Kokouksen järjestäjät tulivat siihen tulokseen, että Suomessa tarvittiin laajapohjainen lakimiesjärjestö kansainvälistä yhteistyötä varten ja että nimenomaan Demokraattiset Lakimiehet jäsenpohjaltaan laajennettuna olisi tähän sopiva järjestö.”

Nikula viitanee toimitilojen ja sanelukoneiden osalta Lakimiesliiton kampanjointiin parempien työskentelyolosuhteiden puolesta, joka sinänsä nokkelasti toteutettiin mm. kuvaavan valokuva näyttelyn avulla. Lakimiesliitto palkkasi opiskelijajojen kuvaamaan tuomioistuinten surkeita toimitiloja.³

Hyvän pohjan Demlan toiminnalle antoi syksyllä 1970 Lakimies-lehdessä julkaistu presidentti *Urho Kekkosen* haastattelu, jossa tämä kovasanaisesti arvosteli tuomioistuinlaitosta vanhoillisuudesta. Haastattelun toteutti joukko nuoria lakimiehiä, jotka sittemmin kunnostautuivat Demlan ja Oikeus-lehden puitteissa. Antero Jyränki kuvailee haastattelua seuraavasti⁴:

Kysymykset perusteluineen olivat laatineet oik.tri Aulis Aarnio, lakit.lis. Matti Savolainen ja oik.lis. Ilmari Ojanen.

Lakimieslehden-haastatteluun kesällä 1970 UK oli siis suostuvainen tulemaan mukaan. Hän pyysi jo toukokuun lopussa, että kokoaisin pienen työryhmän, joka ennen vastausten kirjoittamista keskustelisi hänen kanssaan. Kun yhteiskuntatieteellisen asiantuntemuksen mukaan saaminen oli tärkeää, hän suositteli ryhmän jäseneksi tri Raimo Blomia; muuten hän ryhmän kokoonpanon harkintani varaan.

Kutsuin työryhmään Blomin lisäksi oik.lis Lars D. Erikssonin, oik.tri Antti Kivivuoren ja oik.tri Olavi Heinosen, kaikki samaa ikäpolvea kuin kysymysten asettajatkin. Yhteensä meitä oli työryhmässä siis viisi. Voisin lisätä, että kaikki kutsutut olivat vasemmistolaisia, mutta vähintään yhtä tärkeää on, että kaikki olivat osallistuneet terävin puheenvuoroin oikeuslaitoksesta ja oikeustieteestä käytyyn teoreettiseen keskusteluun.

³ Kuvat on nyt syksyllä 2005 julkaistu Editan toimesta kommentteineen (*Pia Letto-Vanamo – Timo Honkanen*: Lain nojalla ja kansan tuella).

⁴ Antero Jyränki, Kolme vuotta linnassa, WSOY 1990, s. 259-262.

Presidentin vastaukset, jotka käsittivät lähes kaksikymmentä aikakauskirjan sivua, valmistuivat aikanaan ja ne julkaistiin syntymäpäivänä. Niistä tuli monille järkytys.

Maallikkonäkemyksen haastattelun sisällön keskeisistä kohdista tiivistä Helsingin Sanomat seuraavasti:

»Tuomioistuimet käyttävät poliittista valtaa ja ne muuttuvat aina vain poliittisimmiksi. Tämä lisää painetta siihen suuntaan, että tuomioistuinten tulisi periaatteessa olla toiminnastaan vastuussa poliittisille orgaaneille. Presidentti toteasi lakimieskuntamme valtaosan edustavan vanhoillisia, keski- ja yläluokan menneisyyden, arvoja, jotka ovat kansalle vieraita. Oikeustieteen hän katsoi olevan ideologisesti yksipuolista. Edelleen hän otti esille mahdollisuudet määräaikaistaa niin tuomarin kuin lainvalmistelijavirkamiestenkin virat ja esitti tutkittavaksi mahdollisuuden siirtää korkeimpien oikeuksien jäsenten valinta eduskunnalle.»

Toiminta 1970-luvulla

Antero Jyränki kuvaa Demlan toiminnan elvyttämistä⁵:

Aikanaan, kohta toisen maailmansodan jälkeen oli kansandemokraattisen liikkeen liepeille perustettu pieni yhdistys nimeltä Suomen Demokraattiset Lakimiehet. Syksyllä 1970 heräsi ajatus tämän järjestön toiminnan elvyttämisestä siten, että sen ideologista pohjaa merkittävästi lavennettaisiin. Aloitteen teki viiden lakimiehen ryhmä. Siinä olivat mukana Martti J. Mehto, K. J. Lång, Olavi Sulkunen, Jan Törnqvist ja Mikko Varis. Ryhmä lähetti isommalle joukolla julkilausumaehdotuksen, johon se pyysi yhtymään.

Julkilausumassa todettiin, että Lakimiesliiton aatteellinen yksipuolisuus ja sen eriarvoisuutta korostava etujärjestöpolitiikka olivat johtaneet tilanteeseen, jossa erilaisia yhteiskunnallisia näkemyksiä edustavat lakimiehet eivät voineet myöntää liitolle oikeutta puhua koko lakimieskunnan puolesta. Yhteiskunnan kehityksen kannalta ei ole eduksi, jos koko lakimieskunnan nimissä esitetään vain oikeistolaista oikeuspolitiikkaa palvelevia kannanottoja. Lakimiesliitolla

ei ole yksinoikeutta osoittaa tulossa olevan oikeuslaitosuudistuksen periaatteellista suuntaa.

Julkilausuman mukaan Suomen Demokraattiset Lakimiehet voisi toimia kansanvaltaisesti ajattelevien lakimiesten yhdyssiteenä. Mutta oli välttämätöntä saada uudistuskeskusteluun mukaan myös yhteiskuntatieteilijöitä ja muita oikeuspolitiikasta kiinnostuneita Yhdistyksen jäsenyys oli avoinna myös näille.

Julkilausumaan yhtyivät mm. seuraavat: Aulis Aarnio, Yrjö Ahmavaara, Aarno Aitamurto, Eero Backman, Raimo Blom, Lars D. Eriksson, Antti Eskola, Tarja Halonen, Olavi Heinonen, Antero Ignatius, Risto Jaakkola, Antero Jyränki, Kai Kalima, Heikki Karapuu, Matti Kekkonen, Antti Kivivuori, Osmo Kock, Ilmo Kolamo, Timo Konstari, Seppo Laakso, Mikko Kämäräinen, Matti Louekoski, Matti Mikkola, Jukka Mikkola, Klaus Mäkelä, Ilmari Ojanen, Esko Rieppula, Helge Rontu, Allan Rosas, Holger Rotkirch, Matti Savolainen, Kari Sinisalo, Kaarina Sunio, Jukka Sädevirta, Jacob Söderman, Jyrki Tala, Kari S. Tikka, Matti Wuori ja Patrick Zilliacus.

Demokraattiset Lakimiehet (Demla) lähti toimimaan kolmikantapohjalla; sen hallitukseen valittiin kolmannes sosialidemokraatteja, kolmannes kansandemokraatteja ja kolmannes keskustalaisia. Yhdistyksestä ei tullut pelkkää lausunnonantajatahoa, vaan sillä oli vireää jäsen-toimintaa muutenkin.

Vuoden 1970 syksyn kuluessa muokattiin sääntöjä. Sovittiin kirjoittamattomasta, myöhemmin tarkasti noudatetusta kolmikantaperiaatteesta: keskiryhmät, sosialidemokraatit ja kommunistit nimeävät vuorovuosina yhdistyksen puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Hallituksen jäsenyys jakautuu samoin 3 - 3 - 3. Käytännössä tämä merkitsi, että päätökset tehtiin yksimielisesti, eikä tästä periaatteesta tiettävästi poikettu kuin keran. Tosin 1980-luvun oikeuspoliittinen ohjelma julkaistiin siten, että siellä oli erikseen jaksot, joista ei oltu päästy yksimielisyyteen.

Muut tehtävät yhdistyksessä jaettiin 1980-luvun puoleen väliin asti saman periaatteen mukaisesti. Menetelmä oli melkoisen antoisa, koska kolme eri tahoja joutui aktiivisesti rekrytoimaan toimijoita yhdistyksen käyttöön. Nikulan mukaan puheenjohtajien vuosittaisesta vaihtumisesta oli haittaa, mutta tämä korvautui sillä, että kaikki

⁵ Jyränki, emts. 269-270.

ryhmät tunsivat olevansa tasaveroisia yhdistyksen asioista päätettäessä.

Myös taustalla vaikuttaneet kolme poliittista suuntausta olivat järjestäytyneet. Keskiryhmät kokosi Edistyksellisen Oikeuspolitiikan Liitto r.y. EOPOL. Sosialidemokraateilla oli oma yhdistyksensä ja kansandemokraateilla ymmärrettävästi kaksikin yhdistystä. Jyrki Leivonen kertoo, että SKDL:ään kuuluvat lakimiehet perustivat oman järjestön nimeltään Sosialistinen Lakimiesyhdistys, jossa enemmistöläiset ja vähemmistöläiset toimivat varsin sopuisasti vuoteen 1977 saakka, jolloin enemmistöläiset perustivat järjestön nimeltään Kansandemokraattiset Lakimiehet. Järjestöt yhdistyivät 1980-luvun alussa. SoLa-seura oli hyvin aktiivinen ja järjesti ainakin 1980-luvulla omia kaksipäiväisiä seminaareja Siikaranta-opistolla.

Demlan laaja-alaisuuden yhtenä ilmaisuna oli se, että jäseneksi voitiin jo tuolloin ottaa muitakin kuin lakimiehiä, vaikka tällöin pyrkijän on tultava yksimielisesti hyväksytyksi jäseneksi. Jäsenistössä oli jo parikymmentä vuotta sitten muutamia kymmeniä yhteiskuntatieteen tutkijoita ja käytännön ihmisiä, joiden alana on muun muassa sosiologia, sosiaalipolitiikka, valtio- ja hallintotieteet. Hallituksessa oli alkuaikoina yleensä yksi näiden ryhmien edustaja. Nikulan mukaan yhteiskuntapolitiikan eri alojen työntekijöiden mukanaolo vahvisti osaltaan Demokraattisten Lakimiesten pyrkimyksiä vastustaa fakkiutumista ja elitismia.

Toiminnan uusi alku

Hannu Takala muistelee Demlan uuden toiminnan käynnistymistä seuraavasti:

Demlahan oli perustettu 1954 kommunististen lakimiesten järjestöksi ja sellaisena kuihtunut. Uudelleenperustamisen arkkitehdiksi on minulle mainittu Klaus Mäkelä, mutta kysymyshän oli yleisemmin kansanrintamasta myös hallituspolitiikassa. Uudelleenperustamisen tärkein rakenne oli kolmikanta (demarit, kansandemokraatit ja keskusta jälkimmäisiin laskettuna myös ruotsalaiset ja liberaalit) ja konsensus. Yhdessä nämä merkitsivät, että Demla oli epäpoliittinen ”yleisedistyksellinen” järjestö, koska yksikään kolmesta keskeisen puolueesta ei voinut ottaa sitä ohjaksiinsa.

Demokraattisten Lakimiesten ensimmäinen yleisötilaisuus järjestettiin Jyväskylän kesän yhteydessä vuonna 1971. Jyväskylän kesän seminaari teki yhdistystä tunnetuksi varsinkin lakimiehille ja oikeustieteen opiskelijoille. Jäseniä liittyi runsaasti; vuoden loppuun mennessä lähestyttiin viittä-sataa jäsentä.

Jyväskylässä oli itse asiassa kaksi lakimiestilaisuutta. Suomen Lakimiesliitto oli säikähtänyt Kekkonen haastattelua, Demlan perustamista ja sitä suurta vastakaikua, jonka uudet aatteet saivat nuorena lakimieskunnassa. Lakimiesliitto järjesti profiilia nostaakseen Oikeuspolitiikan kongressin Jyväskylän kulttuuripäivillä 2.-4.7.1971. Kongressissa oli paljon demlalaisiakin puhujia (Olavi Heinonen, Antero Jyränki, K.J. Lång, *Antti Seppälä* jne.). Demlan oma tilaisuus oli järjestetty siten, että kumpaankin saattoi osallistua lomittain.

Jyrki Leivonen toimi ensimmäisen Jyväskylän seminaarin sihteerinä.

Itse tulin aktiivisemmin mukaan Demlan toimintaan keväällä 1971 ensimmäisen vuoden oikeustieteen opiskelijana, jolloin Helge Rontu pyysi minua toimimaan kesäseminarishteerinä. Muuta tietoa Rontulla ei ilmeisesti ollut minusta kuin se, että toimin tuolloin aktiivisesti taistolaisen nuorisopiirin Uudenmaan Sosialistisen Nuorisoliiton valitusjaostossa. Työstä maksettiin varsin ruhtinaallinen palkka eli 500 markkaa.

Kesäseminaari oli tarkoitus järjestää Jyväskylässä samana päivänä kuin Suomen Lakimiesliiton suuri kesätapahtuma, mutta ei kuitenkaan niin selkeästi rinnakkaistapahtumana, ettei yleisöllä ollut mahdollisuutta osallistua molempiin tapahtumiin.

Kävin isäni kuplavelkkarilla Jyväskylässä varaa-massa tilat Ravintola Ilokivestä ja otin myös vastaan muutaman osallistujan majoitusvarausten. Istuin muutaman kerran järjestelypalavereissa K.J. Långin virkahuoneessa, jossa oli paikalla ainakin Olavi Heinonen. 20-vuotiaana opinnoissaan kehnosti menestyneenä oik.yo:na en paljonkaan ymmärtänyt korkeiden virkamiesten keskusteluista, mutta he huolehtivat alustuksien aiheiden ja alustajien valinnoista. Monistuskonetta en osannut käyttää, mutta

onneksi apuun tuli hieman vanhempi oik.yo. Timo Tanner.

Tein vielä surkealla käsialalla joitakin plakaatteja ja jonkin vanhemman neuvosta varasin vielä jonkin pöydän lehdistötiedotteita varten ja jänityksellä odotin seminaarin alkua.

Oli melko kuuma kesäilta ja Ravintola Ilokivi oli tupaten täynnä ja tarjoilukin pelasi ripeästi. Tilaisuuteen oli saatu paikalle musiikkiakin ja lauluyhtye Agit Prop esitti ainakin laulun "Puolueen ylistys".

Alustuksia oli runsaasti, mutta eniten mieleen ovat jääneet paikalle saapuneiden lakimiesliiton edustajien puheenvuorot. Jarmo Virnavirta ja Matti L. Aho totesivat alustuksien olevan törkeätä suomalaisen demokratia rienaamista. Puheenvuorot olivat huomattavasti kiivaampia kuin myöhemmissä kesäseminaareissa, mitä lienee edesauttanut seminaarin ajoittaminen iltatilallisuudeksi ja hyvin toiminut alkoholitarjoilu.

Tuohon aikaan Lakimiesliitto piti Demlaa pahana kilpailijana ja mm. Helge Rontu oli sitä mieltä, että demokraattisen lakimiehen ei pidä kuulua lakimiesliittoon, koska se on oikeuspolitiikassaan suurpääoman etuja ajava järjestö. Tuolloin Lakimiesliiton puheenjohtaja oli oikeusneuvos Sakari Sohlberg, joka oli aktiivisesti mukana tuonaikaisen tunnetuimman polkupyöräfirma Sohlbergin toiminnassa.

Muutoinkin Rontu katsoi lakimiesliiton olevan niin voimakkaasti sidoksissa Demlan tavoitteiden päävastustaja suurpääomaan, ettei siihen jäseneksi liittymällä ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa oikeuspoliittisiin linjanvetoihin. Kilpailuasetelma Lakimiesliiton kanssa korostui seuraavana vuonna, jolloin Demla järjesti Kansanvaltaisen oikeuspolitiikan päivät Jyväskylässä kokopäiväisinä eikä vain iltatilaisuutena. Tilaisuus oli selkeästi kilpaileva Lakimiesliiton samanaikaisen tapahtuman kanssa.

Lakimiesliiton kongressi vaikuttaa nykypäivänä arvioiden huomattavan "edistykselliseltä" ja suurelta panostukselta Kekkonen haastattelun nostattaman keskustelun jatkamiseksi. Kongressin alustuksista ja keskusteluista laadittiin yli 200-sivuinen julkaisu "Oikeus ja politiikka". Kongressin aiheita olivat mm. tuomioistuinten asema yhteiskunnassa, tuomioistuinten riippumattomuus,

tarvitaanko moraalista perhe- tai rikosoikeutta sekä oikeusturvan ongelmat.

Suomen Lakimiesliiton Lakimiespäivillä 2005 muisteltiin 1970-luvun alun vastakkainasettelua, kun Lakimiesliitto ja Demla järjestivät seminaarinsa yhtä aikaa. Lakimiesliiton historiassa asia kerrotaan seuraavasti⁶:

Huippu oli silloin, kun Itä-Saksan korkeimman oikeuden presidentti [Heinrich] Toeblitz oli meillä vieraana. Kun hän oli päiväkävelyllä, Demokraattiset Lakimiehet kopsasivat hänet erääseen seminaaritalaisuuteen, vaikka hän oli meidän kustantamamme vieras ja oli meidän virallisessa ohjelmassa. Tästä seurasi sitten se, että kun seuraavana vuonna meillä oli tämä vastaava konferenssi ja Ruotsin oikeusministeri oli päävieraana, minä sain tehtäväksi toimia pääillystakkinä ja viedä hänet maatalousnäyttelyyn. Hän oli demariministeri ja olisi ollut hyvin haluttu sinne Demokraattisten Lakimiesten iltapäiväpaneeliin, mutta me emme päästäneet. Menimme sitten maatalousnäyttelyyn ja katsoimme aitauksessa sellaista isoa sikaa, jonka nimi oli Urho.

Seuraavanakin kesänä 1972 kokoonnuttiin siis Jyväskylässä, jossa yhdistys järjesti kansanvaltaisen oikeuspolitiikan päivät. Nyt ei ollut enää kysymys varjokokouksesta. Päivillä käsiteltiin ideoita, jotka sitten kirjattiin eräänlaiseen oikeuspoliittiseen ohjelmaan, ns. "pitkään paperiin". Siinä määriteltiin "demokraattisen oikeuspolitiikan" suunta 1970-luvulla.

Seminaarissa oli esillä myös integraatiokysymykset. *Gerhard af Schulten* käsiteli esityksessään Euroopan talousyhteisön aiheuttamia paineita taloudellisen toiminnan kannalta keskeisen lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi. Myös *Kaj Bär-lund* ja *Johannes Pakaslahti* käsitelivät EEC:n vaikutuksia Suomeen. Jyrki Talan kirjoitus seminaarista (Oikeus 2/1972) toteaa, että tämä aihe oli esillä laajemmin ja vivahteikkaammin kuin missään muussa kotimaisessa yhteydessä. Aihe onkin jälkikäteen arvioiden ollut todella hyvin valittu ja ennakoitu; se on toistunut jatkuvasti Demlan tilaisuuksissa.

⁶ Jussi Pajuoja – Kaijus Ervasti, Suomen lakimiesliiton historia, 1994, s. 160, toiminnanjohtaja Pentti Ajon haastattelu.

Myös Antero Jyränki oli paikalla⁷:

Jyväskylän Kesän aikana 1972 Demla järjesti varjokongressin oikeuspolitiikan ongelmista. Siellä SKP:n vähemmistö oli jo erottautumassa tavalla, joka osoitti, että Demlankin sisäpuolella puhuttiin kahta eri kieltä. Kun yhdet vaativat lisää empiristä tutkimustietoa oikeuslaitoksen toiminnasta ja ihmisten asenteista siihen, toisilla oli jo valmis vastaus kaikkeen.

Valtiovallan tervehdysten seminaariin toi oikeusministeri *Pekka Paavola*, joka totesi myönteisenä sen, että Demlan kaltaiset perinteisestä arvostusjärjestelmästä ja poliittisesta pohjasta poikkeavat asiantuntijajärjestöt tuovat panoksensa yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Pitkä paperi.

Jyväskylän seminaarissa 1972 syntynyt pitkä paperi jäi lopullista järjestökäsittelyä vaille, mutta sen ajatukset ja henki ohjasivat monella tapaa yhdistyksen toimintaa 70-luvulla. Ohjelmaehdotus alkoi Suomen tilannetta koskevalla analyysillä, jossa pohdittiin muun muassa kaupallisten yhteenliittymiemme vaikutusta sekä hallinnon määrää, laatua ja isäntää, jota se palvelee. Tämän jälkeen siirryttiin kansalaisen aseman tarkasteluun, jossa yhteiskunnan rakennemuutokset erityisesti muuttoliike ja tuloerot saivat keskeisen huomion. Kansanvaltaa käsittelevässä jaksossa erityisesti pohdittiin valtiollisen ja kunnallisen päätöksenteon demokratisointia, mutta myös perustuslakien sisältöä ja uudistamista sekä demokratiaa kouluissa ja työpaikoilla. Tämän jälkeen tarkastelut ja uudistusehdotukset etenivät paikallisen päätöksenteon kautta oikeuslaitokseen ja eri alojen lainsäädäntöön.

”Pitkä paperi” oli aikansa tuote, eikä ilmeisesti kovinkaan moni sen laatijoista ole nyttemmin ihastunut tuolloisista ajatuksista mm. poliittisesti valituista, määräaikaisista tuomareista jne. Täytyy kuitenkin muistaa missä tilanteessa ohjelma laadittiin: sporttelipalkkauksen myötä virkaiässä vanhimmat tuomarit saivat läänityksinä tuomio-kuntia vanhojen kaupunkien ulkopuolelta, ja tiesivät valtavasti asiakkaiden maksamina toimi-

tusmaksuina – pienipalkkaisten notaarien ja kanslistien tehdessä valtaosan töistä.

Määräaikaisia, poliittisesti valittuja tuomareita Suomeen ei koskaan tullut, mutta huomattavan moni demlalainen päätyi kuitenkin tuomariksi alistumalla vanhaan rangijärjestykseen perustuvaan uralla etenemiseen. Järjestelmä takasi sen, ettei edes kommunistiksi leimautuminen estänyt pääsyä tuomarinvirkaan. Urho Kekkonen totesi em. haastattelussaan, että tuomarinuralla menestyvät parhaiten ne, jotka nopeimmin ja täydellisimmin omaksuvat johtavien, siis vanhempien tuomareitten ideologian ja yhteiskunnalliset arvostukset. Mitenhän lienee nykyään asian laita?

Kihlakunnantuomariksi päätyi Helge Rontukin toimittuaan pitkään lainsäädäntöneuvoksena, kuten moni muukin alkuaikojen aktiivi. Hyvin epätavanomaista oli se, kun presidentti Kekkonen nimitti Olavi Heinosen 32-vuotiaana oikeusneuvokseksi joulukuussa 1970, pari kuukautta Kekkonen haastattelun ja jälkeen. Vastoin yksimielisen KKO:n kantaa. Heinonen toimi Demlan varapuheenjohtajana vuonna 1972.

Demokraattista oikeuspolitiikkaa

Jyrki Leivonen muistelee 1970-luvun toimintaa seuraavasti:

Laajapohjaisen Demlan synnyn mahdollisti kommunistien ja muiden puolueiden välisten suhteiden huomattava lämpeneminen 1960-luvun lopulla. Demlalla oli lämpimät ja kiinteät suhteet itään, jotka säilyivät ja kenties jopa paransivat poliittisen pohjan laajentamisen jälkeen. Vaikka Demlassa toimivat lakimiehet olivat ammattikunnan keskuudessa pienehkö vähemmistö, Demlan jäsenistön kannattamalla poliittisilla puolueilla oli selkeä eduskuntaenemistö ja sen mukaisesti varsinkin 1970-luvun alussa näköalat vaikuttivat huikaisevilta.

1970-luvun alun Demlan toimintaan liittyy kiinteästi sen opiskelijajaoston toiminta, jonka päätehtävänä oli junttatyön organisoiminen Pykälä ry:n oikeistohallituksen syrjäyttämiseksi, joka onnistui vuoden 1973 yleiskokouksessa äänin 312-308.⁸ Ainakin Demlan jäsenistön erään

⁷ Jyränki, emts. 270.

⁸ Ks. Pykälä r.y. 50-vuotta, Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy, 1985, s. 82.

osan ajatuksia on luettavissa Pykälän, Codexin ja Lexin yhteisestä lehdestä nimeltään Contra. Kun kyseisen lehden linja poikkesi melko jyrkästi omistajajärjestöjen linjasta, se lakkautettiin.

Demlalla oli opiskelijajaosto, joka toimi sangen vilkkaasti ja hyvässä yhteistyössä ylioppilasyhdistys Pykälä ry:n kanssa. Esimerkiksi lukuvuoden 1978-79 kuluessa yhdistykseen liittyi n. 70 opiskelijajäsentä. Opiskelijajaostolla oli oma lehtikin, nimeltä *Bulletiini*.

Vuonna 1973 järjestettiin Joensuussa kesänevokki 26.-30.6.1973 jossa selvitettiin muun muassa maaseudun tyhjentyä, siirtotyömaiden laajentumista, Ruotsiin muuttoa sekä työmarkkinoiden kehitystä. Seminaari järjestettiin yhdessä Yhteiskuntasuunnittelun Seuran kanssa. Tilaisuus pidettiin keskellä viikkoa, joka kuvastaa sitä, että osallistuminen Demlan toimintaan oli monelle virkamiehelle osa normaalia viranhoitoa. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen toimi viikon suojeelijana.

Demokraattisille Lakimiehille tämä seminaari merkitsi kansainvälisten suhteiden laajentumista. Myös kotimainen yhteistyö laajentui. Sovittiin Demokraattisten Asiantuntijain ja Tutkijain Yhdistyksen perustamisesta. Tämä yhdistys (DATY) perustettiin saman vuoden syksynä ja siinä on nyt 17 jäsenjärjestöä, muiden muassa Westermarck-Seura, Yhteiskuntasuunnittelun Seura, Demokraattiset Metsämiehet, Terveysrintama, Luonnonsuojeluliitto, Demokraattiset Koulutyöntekijät.

Joensuun seminaarin sihteereinä toimivat nuoret opiskelijat *Urpo Kangas* ja *Juha Pöyhönen*. Urpo Kangas muistelee noita aikoja seuraavasti:

Osallistuin aktiivisesti Demokraattisten Lakimiesten toimintaan 1972 syksystä lukien. Yhdistyksen kokoukset pidettiin tuolloin Helsingin työväenyhdistyksen graniittilinnassa. Sen suuri kabinetti oli täynnä. Kokouksissa olivat aina mm. K.J.Lång, Antero Jyränki, Lars D Eriksson, Aulis Aarnio, Ilkka Saraviita, Antti Seppälä ja monet muut, jotka tuolloin opin tuntemaan. Kiinnostukseni järjestön toimintaan johti siihen, että toimin vuoden 1973 Joensuun kesänevokin sihteerinä. Olin toisen vuoden oikeustieteen opiskelija ja Marjatta Raunila kysyi minua hommiin. Tehtävä oli puolipäivätoiminen. Se-

minaarin toimisto sijaitsi Erottaja 5 A:ssa Yhteiskuntasuunnittelun seuran tiloissa.

Muistaakseni työtä kesti marraskuusta 1972 suunnilleen kesäkuun loppuun 1973. Kiireisimmäksi ajaksi avuksi palkattiin Juha Pöyhönen. - Hatara muistikuvani on, että seminaari järjestettiin myös vuonna 1974 Joensuussa. Antero Jyränki tuli viikkoa ennen seminaaria Joensuuhun "nuolemaan haavojaan" ja pakoon Zavidovo-oikeudenkäynnin julkisuutta. Olin itsekin paikalla viikkoa ennen neuvokin alkua hoitamassa käytännön asioita. Asuimme Anteron kanssa opiskelija-asuntolassa.

Kesänevokin sihteeriksi palkattiin "kadulta" tyttölapsi, joka kirjoitti osanottajien nimikyltit koneella puhtaaksi. Hän ei luonnollisesti tuntenut ketään nimeltä. Kun ihmisten käsialat olivat mitä olivat, seminaariin osallistuivat mm. Andes von Kosku II ja Lars Deriksson...

Demokraattiset Lakimiehet aloitti 1970-luvulla myös aivan omien seminaarien perinteen. Turussa selvitettiin vuonna 1974 valtiosäännön uudistus suunnitelmia ja Lahdessa kolme vuotta myöhemmin kauppaoikeutta ja siihen liittyen muun muassa uudistuvaa osakeyhtiölakia.

Demlalla oli erittäin hyvät yhteiskuntasuhteet tuohon aikaan. Esimerkiksi nuori oikeusministeri *Matti Louekoski* oli puhujana Demlan vuosikokouksessa 1972 ja selosti hallitusohjelman monia oikeuspoliittisia hankkeita. K.J. Lång oli yhtä aikaa oikeusministeri ja Demlan puheenjohtaja.

Demla järjesti Espoon Hanasaarella 1978 IADL:n kansainvälisen asiantuntijakongressin aiheesta "Aseistariisunta ja valtioiden yhteistyö", Osanottajia oli 20 maasta, suomalaisia 80.

Vuonna 1975 solmittiin yhteistyöpöytäkirja Neuvostoliiton Lakimiesyhdistyksen kanssa, yhteistyötä oli tuolloin myös Unkarin, Puolan, DDR:n ja Länsi-Saksan lakimiesliittojen kanssa, jotka olivat IADL:n jäseniä. Ulkomaiset delegaatiot kävivät usein vierailullaan myös Demlan Kuopion paikallisosaston vieraana.

Vuonna 1979 Demla vietti 25-vuotusjuhlaa. Juhlat pidettiin Helsingin ruotsinkielisen työväenopiston juhlasalissa 29.9.1979. Puheenjohtaja Ilkka Saraviidan jälkeen valtiohallon tervehdyksen toi oikeusministeri *Christoffer Taxell* kertoen mm.

suunnitelmista hallintomenettelylain säätämiseksi. Juhlaesitelmän Demlan historiasta piti Paavo Nikula, joka oli toiminut edellisvuonna Demlan puheenjohtajana ja lyhyen aikaa virkamieshallituksen oikeusministerinä.

Iltapäivällä käsiteltiin ehdotusta Demlan oikeuspoliittiseksi ohjelmaksi 1980-luvulle ja paneelikeskustelussa aiheena oli yksilön perusoikeudet ja niiden toteutuminen. Aiheesta alustivat Antti Seppälä, Lars D. Eriksson, Kaarina Suonio, *Arjo Suonperä*, *Kauko Sipponen* ja Antti Kivivuori. Olettavasti he edustivat tasapuolisesti erilaisia Demlan taustalla vaikuttaneita poliittisia suuntauksia. Lars D. Eriksson vaati tuomioistuimia suoraan soveltamaan perusoikeussäännöksiä ja jopa kansainvälisiä sopimuksia. Kivivuori vastusti tätä, koska tuomioistuimet tällöin kaappaisivat eduskunnalle kuuluvaa valtaa päättää perustuslaista ja sen tulkinnasta. Keskustelussa arveltiin, että Demlan ajamat kokonaisuudistukset ovat muodostuneet kehityksen jarruiksi ja pitäisi siirtää uuteen strategiaan ja taktiikkaan pienempiä osittaisuudistuksia painottaen.

Paikallisosastot

Demlalla on ollut myös paikallisosastoja Helsingin ulkopuolella. Ehkä aktiivisin oli itsenäiseksi yhdistykseksi rekisteröity Kuopion Demokraattiset Lakimiehet r.y. Paikallisosastot olivat myös Turussa sekä tiedekunnan ja hovioikeuden myötä Rovaniemellä. Maininta löytyy vuonna 1974 myös Lahden osastosta, joka ei liene ollut pitkäikäinen.

Kuopion Demlan aineisto on huolellisesti arkistoitu ja asiakirjoista ilmenee yhdistys perustetun 12.4.1973. Jo puolen vuoden toiminnan jälkeen yhdistys isännöi oikeusministeri Matti Louekoskea 4.10.1973. Keskustelutilaisuudessa puhuttiin kuluttajansuojasta, rangaistusten täytäntöönpanosta ja vahingonkorvauslainsäädännöstä. Tuohon aikaan ajankohtaisista uudistushankkeista, joita Demla innolla ajoi.

Vuoden 1974 toimintaan kuului mm. yhdistyksen aktiivien vierailu Mikkelin lääninvankilaan, jossa mm. tuomarijäsenet pitivät alustuksia vangeille!

Vuonna 1975 vieraana oli vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja K.J. Lång, joka alusti aiheesta ”Kuka vastaa kriminaalipolitiikasta?”. Tilaisuudessa oli

osallistujia 103 henkeä, eli moninkertaisesti osaston oma jäsenmäärä.

Kuopion osasto oli hyvin aktiivinen Demlan ulkomaansuhteiden hoidossa. Useimmilla matkoilla oli mukana kuopiolaisia.

Kuopion Demlan toiminta hiipui 1980-luvulla, piristyi muutaman tilaisuuden verran 1990-luvun alussa. Toiminta päättyi sen jälkeen kun osasto isännöi pääyhdistyksen vierailua Kuopioon 24.5.1993.

IADL

Demlalaisia osallistui IADL:n toimintaan. K.J. Lång kuului liiton varapuheenjohtajistoon 1970-75. Chilessä tehtyjä rikoksia tutkivan komission puheenjohtajana oli Jacob Söderman ja Indokiinan sotarikoskomission jäsenenä oli Helge Rontu.

Urpo Kangas muistelee IADL:n kokousta Maltalla.

Myöhemmin kävin yhdessä Olavi Sulkusen kanssa Maltalla IADL:n konferenssissa. Vuotta enää varmuudella muista, taisi olla 1979. Ollin mukaan krapula oli köyhien tauti ja vaivasi vasta jos promillet alittivat yhden. Niinpä meillä ei ollutkaan krapulaa. Helge Rontu järjesti matkaavustuksen. Hän on erittäin merkittävä taustahahmo koko järjestön kannalta. Mutta kansainvälisesti tunnetuin oli K.J.Lång, joka IADL:ssä arvostettiin korkealle sen vuoksi, että hän oli ollut ministerinä.

Maltan kokous pidettiin vuonna 1980 ja Urpo Kankaan selostus siitä Oikeus-lehdessä 1/1981 kertoo muustakin kuin alkoholinkäytöstä. Maltalla hyväksyttiin kaksikymmentä julkilausumaa aiheina virkakieltojärjestelmä Länsi-Saksassa, tapahtumat Golanilla, Haitissa, Venezuelassa, Koreassa, Lähi-idässä, Turkissa, Chilessä, Pohjois-Irlannissa ja Argentiinassa.

1980-luku

Vuosikymmen aiemmin valmistuneen ”pitkän paperin” jatkeeksi laadittiin Oikeuspoliittinen ohjelma 1980-luvulle, joka on julkaistu Oikeus-lehdessä 1/1981. Tuota ohjelmaa ja sen toteutumista tarkasteltiin ravintola Margonassa järjestetyssä jäsentilaisuudessa vuonna 1986. Ohjelmassa ei ole sanaakaan ulkomaalaisista ja heidän oi-

keusasemastaan, vaikka siitä tuli sittemmin Demlan merkittävin teema 80-luvun puolenvälin jälkeen.

Rauhanasia nousi esille myös Demlan toiminnassa. Ajankohtaisia keskusteluteemoja olivat Pohjo-lan ydinaseeton vyöhyke, josta järjestettiin seminaari Oslossa 1982 ja Helsingissä 1984. Demla oli mukana Lakimiesten rauhantoimikunnassa, jonka kautta toiminta organisoitiin. Vuosittaisilla Rauhanmarsseilla Demlalla oli oma ryhmä ja banderolli.

Yhteistyötä oli myös muiden järjestöjen kanssa, mm. Suomi-Neuvostoliitto -seura, Rauhanpuolustajat, Eristetään Etelä-Afrikka – toimikunta.

Vuonna 1981 Demla asetti komission tutkimaan kansalaisvapauksien ja poliittisten oikeuksien loukkauksia Suomessa. Puheenjohtajaksi asetettiin Olavi Heinonen ja jäseniksi Aarno Aitamurto, *Niklas Bruun*, Lars D. Eriksson, *Silja Hiironniemi*, *Pekka Koskinen*, Paavo Nikula, *Jaakko Pajula*, *Kirsti Palanko-Laaka*, Helge Rontu, Allan Rosas, Ilkka Saraviita, Kaarina Suonio, Arjo Suonerä. Sihteereiksi nimitettiin *Matti Rintala*, *Rauno Vanhanen* ja Hannu Takala. Komission oli määrä laatia työstään raportti, jossa se selvittää kansalaisvapauksien ja poliittisten oikeuksien toteutumista ja havaittuja epäkohtia maassamme sekä tekee ehdotuksia tilanteen korjaamiseksi. Oletettavasti tasapuolisesti eri näkemyksiä edustaneen komission raportti esiteltiin Demlan vuosikokouksessa 1982.

Komission työ ei ehkä täyttänyt alkuperäisiä odotuksia. Jälkipolville on jäänyt vain raportin parikymmensivuinen luonnos (päivätty 11.10.1982), jonka sihteerit olivat laatineet ja puheenjohtaja täydentänyt. Esille nostettuja teemoja olivat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, erityisesti TSS-oikeudet, valtiosääntökysymykset, valmiuslainsäädäntö, oikeudellisen sääntelyn määrä ja laatu sekä jutturuuhkat. Suurin huomio luonnoksessa kohdistuu kuitenkin poliisiin ja sen toimivaltuuksiin sekä puutteelliseen lainsäädäntöön: esitutkinta- pakkokeinolait olivat vasta monivuotinen haave. Oikeudenkäytöstä kannustettiin keskustelemaan enemmän julkisuudessa. Esille nostettiin siis monia edelleenkin ajankohtaisia aiheita. Tuossa vaiheessa puoluepolitiointi ja kylmän sodan kysymykset eivät näkyneet merkittävästi.

Yleispoliittinen vire kuitenkin näkyi raporttiluonnoksessa: ”Oikeusturvakeskustelun lähtökohta on rajoittunut, jos ongelmaksi nähdään vain se, että poliisi lyö työtöntä, eikä sitä, että ihminen on työtön:”

Naisoikeus oli korostetusti esillä niin jäsentilaisuuksissa, kesäseminaarissa kuin lehdessäkin. Koijärvi-keskustelu kansalaistottelemattomuudesta oli suurmenestys Taidehallin klubilla.

Hannu Takala muistelee 1980-luvun alkua seuraavasti:

Aktiivikauteni Demlan johtokuntaa eivät valinneet jäsenet vaan kyllä se tapahtui merkittävimmässä poliittisissa ympyröissä. Näissä henkilövalinnoissa ongelmia aiheutti kommunistien hajaannus ja se, että keskusta ei tarkoittanut yksin yhtä puoluetta. Itse tulin pj:ksi siksi, että silloin oli demarien vuoro ja jossakin oli tykätty, että se olen minä. Kun kansanrintama sittemmin kariutui yleispoliittisena ratkaisuna, monet meistä ajattelivat, että Demlalla ei ole tulevaisuutta.

Olin Demlan puheenjohtaja 1982. Tuolloisen käytännön mukaan se edellytti useamman vuoden johtokunta- ja muuta aktiivikautta.

Koko minun aktiivikauteni Demlan toimintaan osallistui ihmisiä, jotka halusivat pysyä poliittisesti sitoutumattomina mutta kuulua jonkinlaiseen yleisedistykselliseen joukkoon. Kolmikanta ja konsensushan huolehtivat siitä, ettei järjestö voinut olla minkään puolueen.

Demlan talous jäi johtokuntakautenakin minulle jotenkin hämäräksi. Helge Rontu hoiti sen suureenisti. Itse uskoin, että Demla oli Helgelle henkilökohtaisesti niin tärkeä, että hän laittoi siihen paljon omaa rahaansa. Jäsenmaksuhan kertyivät yllättävän hyvin ja luulen Helgen maksaneen niitä. Yhdistyksen perustalous rakentui jäsenmaksuille. Demlalla kuitenkin oli yhtä ja toista toimintaa, jonka rahoitus tuli muualta, mm. sellaisia ystävyysseuroja joiden oletan saaneen tukea Tehtaankadulta. Seuran menot osittain hoituivat sillä, että aktiivit käyttivät työpaikkojensa etuja.

Demla oli aktiivikautenani radikaali järjestö. Tuolloin Demlaan kuuluvat eivät yleensä halunneet kuulua Lakimiesliittoon, jota pidettiin

taantumuksellisenä. Sittemmin järjestöjen suhteet muuttuivat.

Kiertävä puheenjohtajuus oli niin lyhyt, että kukin puheenjohtaja ehti saada aikaan vain jotakin. Demla oli tuolloin kuitenkin paljossa mukana, osittain siksi että siinä toimineet ihmiset olivat muutenkin paljossa mukana. Minusta kuitenkin näyttää, että eräitä Demlan aikaansaannoksia ei haluttu tunnustaa sellaisiksi. Kansanrintaman ja sen "yleisedistyksellisen rintaman", joka muutenkin oli vaikuttanut yhteiskuntapolitiikassa, demlalaisuudesta tuli dismeriitti ja asioille saattoi olla eduksi, ettei niitä yhdistetty seuraan.

Ehkä tästä on kysymys omalle kaudelleni ajoituneesta naisoikeuden tuonnista Suomeen. Muut eivät aiheesta Suomessa juuri puhuneet, mutta kriminologeilla oli yhteydet Norjaan, josta saimme opit. Naisoikeus oli vuoden 82 kesäseminaarin teema, pääluennoitsijana Tove Stang Dahl Norjasta. Seminaaria varten koottiin raportti/aineistokokonaisuus, ensimmäinen suomalainen, ja Lahdessa perustettiin naisoikeustyöryhmä. Demla lähetti yliopistojen oikeustieteellisille tiedekunnille vetoituksen naisoikeuden sisällyttämisestä opetukseen ym. Tasa-arvoasiat olivat olleet virallisellakin agendalla, mutta naisoikeus oli ajatuksena täällä melko vieras, kuten seminaaria varten koottu aineisto osoittaa.

Vuoden 1982 toimintakertomuksesta ilmenee Takalan johtaman vuoden olleen kovin vilkas.

Vuonna 1982 yhdistyksen kuukausikokouksia pidettiin kolme kertaa. Kuukausikokousten aiheina olivat "Valtiosääntöuudistuksen uudet lähtökohdat", "Rekisterit, vallankäyttö ja tietosuoja" sekä "Suopo". Maaliskuussa pidetyn kevätkokouksen yhteydessä järjestettiin paneeli aiheesta "Valmiuslainsäädäntö Suomessa". Vuonna 1981 asetettu oikeusturvakomissio esitteli raporttinsa marraskuussa 1982 pidetyn syyskokouksen yhteydessä.

Kuukausikokousten lisäksi yhdistyksen jäseniä osallistui jäsenten ulkomaanmatkaan Murmankiin (33 henkilöä), Lahdessa kesäseminariin, jonka aiheena oli "Naisoikeus" ja "Oikeuslehti 10 vuotta: arvioita suomalaisesta oikeuspolitiikasta" (osallistujia seitsemisenkymmentä) sekä kevätretken Karkkilaan.

"Lakimiehet rauhan puolesta" - liikkeen toimintaa suunnittelemaan kokoukseen osallistui loka-

kuussa kymmenkunta ihmistä. Lokakuun 27. päivänä viitisenkymmentä lakimiestä osallistui rauhanmarssiin oman banderollin alla.

Vuoden aikana joukko naisoikeudesta kiinnostuneita naisia järjestäytyi naisoikeustyöryhmäksi. Työryhmä vastasi kesäseminaarin sisällöstä ja valmistautuu pohjoismaiseen naisjuristitapaamiseen vuoden 1983 lokakuussa Tukholmassa.

Demlan hallitus on kannellut oikeuskanslerille sisäasiainministeriön Suopolle antamien ohjeiden lainvastaisuudesta, ottanut kantaa mm. tietosuojakomitean mietintöön sekä lähettänyt Turkin oikeusviranomaisille valituksen maan edistyksellisten juristien kohtelusta. Oikeuskansleri ei ole vastannut kanteluun, Turkin sotilasjuntalta sitä vastoin on saatu kohtelias vastaus.

Kevättalvella 1982 osallistui yhdistyksen edustaja Puolassa järjestettyyn lakimiestapaamiseen. Kesäkuussa osallistuivat yhdistyksen edustaja sekä kourallinen muita yhdistyksen jäseniä Norjassa järjestettyyn lakimieskonferenssiin, jonka aiheena oli "Pohjoismainen ydinaseeton vyöhyke". Joulukuussa osallistui yhdistyksen edustaja IADL:n symposiumiin Ranskassa. Symposiumin aiheena oli "Nainen ja koulutus".

Vuonna 1982 on 748 jäsentä maksanut jäsenmaksunsa. Viimeksi vuonna 1981 maksaneita on 44. Demlan jäsenmäärä on 792. Paikallisyhdistyksiin kuuluu yhteensä 157 demlalaista, joista Kuopion Demokraattisiin Lakimiehiin 65, ja Turun Demokraattisiin Lakimiehiin 57 jäsentä.

Olisiko Demla saanut rahoitusta Neuvostoliitosta? Tällaisia pohdintoja nykyäänkin esitetään. Toki se on ollut mahdollista sen perusteella, mitä Takala edellä kuvaa jäsenmaksujen yllättävän hyvästä kertymästä Rontun ollessa taloudenhoitajana. Jos Rontu pisti omia tai toisten rahoja Demlan kasnaan, niin hän on sen nähtävästi joka tapauksessa tehnyt muilta salaa, eikä tuohon tukeen ole siten liittynyt painostusta tai vastapalveluksia. Ainoa ajateltavissa oleva motiivi lienee ollut vain yhdistyksen olemassaolon turvaaminen ja sitä kautta myös IADL:n jäsenmaksun maksaminen. Toki Neuvostoliiton intressissä lienee ollut myös se, että IADL:n toimintaan saadaan arvostettuja län-

simaisia lakimiehiä ja poliitikkoja, jollainen esimerkiksi K.J. Lång oli.

Kansainvälistä matkailua harrastettiin säännöllisesti mm. Praha ja Puola 1974 ja 1977, Riika ja Vilna 1978, Murmansk 1982, DDR 1984, Riika 1986, Unkari 1986. Näille matkoille osallistuttiin usein virallisella delegaatiolla, jossa kullakin kolmella ryhmällä oli omat kiintiönsä. Kotimaassa osallistuttiin Chilen ja Vietnamin solidaarisuustyöhön.

Demla lähetti delegaatiot IADL:n konferensseihin (Alger 1975, Malta 1980, Ateena 1984, Pariisi 1988 ja viimeisen kerran Barcelona 1990). Neuvostovierailuja oli puolin ja toisin 1976, 1983 ja 1987, unkarilaiset sisarjärjestön edustajat vierailivat 1978 ja 1985, puolalaiset 1975, DDRläiset 1976 ja 1986.

Anneli Jätteenmäki kävi puheenjohtajavuotenaan 1987 Moskovassa suomalaisessa lakimiesvaltuuskunnassa Demlan edustajana.

Dramaattisia vaiheita koettiin vuonna 1982 kun Demlan 33 hengen seurue päätyi busseineen ojaan matkalla Murmanskista kotiin. Matka lieinee sinänsä ollut menestys kun Demla puheenjohtaja Hannu Takalaa haastateltiin paikallisen TV:n uutisiin. Paluumatkalla oman bussin pohjan rikkoonnuttua paikalle saapunut toinen bussi otti demlalaiset hinaukseen. Tuon bussin jarrut kuitenkin pettivät 50 km ennen rajaa ja bussi suistui sillan penkereellä tieltä ja kierähti $\frac{3}{4}$ kierrosta ympäri. Kymmenen pahiten loukkaannuttua toimitettiin lvaloon sairaalaan.

Ulkomaalaisasia

1980-luvun loppupuolella Demla oli eturintamassa vaatimassa kohennusta ulkomaalaisten oikeusasemaan Suomessa. Jo vuonna 1979 Demla oli järjestänyt tilaisuuden ulkomaalaisten oikeusasemasta Suomessa, alustajana tuolloin oli Lars D. Eriksson.

Toiminnassa hyödynnettiin aktiivisten jäsenten ammattitaitoa ja laadittiin vuonna 1987 eduskunnan oikeusasiamiehelle erittäin laaja ja perinpohjainen kantelu. Kantelussa lueteltiin havaitut epäkohdat ja viitattiin säännöksiin ja kansainväliisiin sopimuksiin, joita ei ole riittävästi huomioitu

sisäministeriön ulkomaalaistoimiston ja poliisin työssä. Kantelua olivat laatimassa mm. *Kari Kiesiläinen, Johanna Niemi-Kiesiläinen, Pekka Nurminen, Heikki Pihlajamäki, Johanna Suurpää* ja *Markku Fredman*.

Tiettävästi kantelua pidetään edelleenkin eräänä merkittävimmistä, joita eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa on ratkaistu. Kantelun jättäminen ylitti valtakunnallisen uutiskynnyksen ja lieinee ensimmäisiä tilanteita, joista tuore kansanedustaja Anneli Jätteenmäki Demlan puheenjohtajana oli TV-kameroiden ja lehtikuvaajien piiritämänä. Kanteluun saatiin 79-sivuinen vastaus 14.4.1989 oikeusasiamies Olavi Heinoselta, jolle asian esitteli esittelijäneuvos *Lauri Lehtimaja*.

Kanteluratkaisun seurauksena tapahtui merkittäviä uudistuksia ja ulkomaalaisten oikeusasema parani huomattavasti.

Demla päätyi ulkomaalaisaktiivisuutensa myötä kolmasti Helsingin Sanomien Karin piirroksiin. Lopulta nämä ulkomaalaisaiheiset piirrokset johtivat *Kari Suomalaisen* potkuihin lehdestään.

Demla oli mukana laatimassa varjoulkomaalaislakia yhdessä muiden kansalaisjärjestöjen kanssa 1988. Laki julkaistiin kirjassa "Oikeutta ulkomaalaisille" (Gaudeamus), joka syntyi projektin päätteeksi.

Demla oli perustamassa Pakolaisneuvontapistettä, josta sittemmin kehittyi Pakolaisneuvonta r.y. Sillä on tätä kirjoitettaessakin puheenjohtajana Demlan edustaja. Voidaan sanoa, että Demla ulkoisti ulkomaalaisprojektinsa aika pitkälti Pakolaisneuvonnan kautta tapahtuvaksi.

Näiden toimien johdosta Demla kutsuttiin Ulkomaalaisyhdistyksen kunniajäseneksi vuonna 1988 ja sille myönnettiin Kristillisen rauhanpalkinnon vuonna 1989 työstä ulkomaalaisten hyväksi.

Muutokset ja puoluepoliittisuuden hiipuminen

Poliittisten ryhmien mandaateista luovuttiin Demlassa 1980-luvun lopulla. Hieman myöhemmin IADL:ään kuuluneet Itä-Euroopan lakimiesliitot lakkasivat maiden järjestelmän muutoksien yhteydessä.

Kansainvälisen liiton toiminta hiipui vuoden 1990 Barcelonan kokouksen jälkeen. Henkiinherätys tapahtui vuonna 1995, jolloin Demla vastasi tiedusteluun, ettei yhdistyksellä ole halua eikä varojakaan panostaa IADL-toimintaan. Kirjeenvaihto päättyi tähän. IADL toimii kuitenkin edelleen, josta voi saada kuvan internetistä sivuilta www.iadllaw.org.

Eurooppalaisten mullistusten kanssa samaan aikaan puoluepolitiikka ja yleensäkin poliittinen toiminta hiipui Suomessa. Muutos näkyi selvästi Demlassa, josta vanhat aktiivit katosivat yksi toisen jälkeen. Toimintaa jatkoi uusi sukupolvi, joka ei ottanut paineita vanhoista perinteistä. Yksi perinne oli yhdistyksen nimi. Suunnitelmat yhdistyksen nimen muutokseen alkoivat varhain. Asia oli jo vuonna 1990 esillä vuosikokouksessa, vuonna 1995 asiasta järjestettiin jäsenkysely, joka ei herättänyt kuin vähäisiä intohimoja: eräs 1970-luvun aktivisti uhkasi kuitenkin erota jos nimi vaihtuu, kuten hän sitten tekikin kun nimen muutos toteutui vuonna 2002. Asiasta äänestettiin kahdessa vuosikokouksessa, joista jälkimmäisessä syntyi riittävä enemmistö. Uudeksi nimeksi tuli ”Oikeuspoliittinen yhdistys – Rättspolitiska föreningen Demla r.y.”.

Toimintaa uuden sukupolven johdolla

Lama ja sen seuraukset olivat aiheena suosiota saaneessa keskustelutilaisuudessa hyvinvointivaltion alasajosta, vieraana *Raimo Sailas*. Vuosikokouksessaan 1991 Demla teki aloitteen henkiriikoksen uhrin omaiselle maksettavasta henkisen kärsimyksen korvauksesta, joka sittemmin toteutui.

Demla järjesti vaalipaneeleita lakimiesehdokkaile. Demla oli mukana Ympäristö ja kehitys ry:n järjestämässä Oikeutta Amazonasin ihmisille – kampanjassa: Demla käynnisti rahankeräyksen, jonka tuotto lähetettiin paikalliselle luonnonkumin kerääjien ammattiyhdistykselle (CNS). Demla oli myös yhteistyössä JUREPin (Juristit rauha ja eloonjäämisen puolesta r.y.) kanssa.

Vuoden 1989 pidetty kesäseminaari Ympäristöaiheella synnytti ns. ympäristöverkoston. Avoin kutsu verkoston perustamiseksi lähetettiin Demlan aktiivien toimesta seminaariin osallistuneille, ympäristöhallinnossa työskenteleville ja eräille

järjestöille. Verkosto toimi aktiivisesti parin vuoden ajan ja sen toiminta huipentui kirjan julkaisemiseen: Lakimiesliiton kustannuksen julkaisema kirja *Ympäristö ja laki* (1992, toim. *Ari Ekroos* ja *Marja Toivio-Kaasinen*). Verkostoon osallistui ympäristöasioiden parissa työtä tekeviä juristeja ja Demlan jäseniä aktiivisesti 10-20 henkilöä.

Ympäristöverkosto pyrki vaikuttamaan tekeillä olevaan lainsäädäntöön toimittamalla omaaloitteisia lausuntoja ympäristöministeriölle. Tuolloin valmisteltiin mm tärkeää ympäristölupalainsäädäntöä ja ympäristövahinkolakia. Lausunnot tehtiin ryhmätyönä ja niihin osallistuivat leipänsä ympäristöasioissa tienaatvat juristit yhdessä Demlan rivijäsenten kanssa. Lausunnoista tuli erittäin perusteellisia.

Demla osti vuonna 1994 maata Vuotoksen altaan alueelta ja pääsi asianosaiseksi Vuotoksen altaan lupaprosessiin, joka päättyi korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO:2002:86). Lupaahan ei myönnetty.

Eniten yleisöä 1990-luvulla veti eläinaktivismia käsitellyt keskustelutilaisuus Ostrobotnialla.

Kanteluita on tehty myös 2000-luvulla: kiinalaisen joukkotuhonnasta epäillyn johtajan immuniteetti, vartiointiliikkeiden kovat otteet, KRP:n perustelut professori *Tatu Vanhasen* rasistiseksi väitetyn haastattelun osalta.

Matkoja 1990-luvulla

Demla matkaili ahkerasti 1990-luvulla. Aiempien virallisten delegaatioiden sijaan matkat olivat kaikille kiinnostuneille. Marja Toivio-Kaasinen ja *Terhi Aaltonen* organisoivat matkat Barcelonaan 1990, Tallinnaan ja Tarttoon 1992, Prahaan 1994, Riikaan 1995 ja Pietariin 1997. Kotimaanmatkojakin tehtiin Kuopioon, Porvooseen ja Turkuun.

Marja Toivio-Kaasinen oli kaikilla matkoilla keskeinen henkilö. Tapahtumatkin ovat vielä mielessä:

Barcelonassa 1990 järjestettiin viimeisin IADL-kokous, jossa demlalaiset olivat mukana. Heikki Pihlajamäki valittiin järjestön varapresidentiksi. Kokouksesta jäivät mieleen upeat puitteet ja japanilaiset osallistujat, jotka kuvasivat koko

ajan. Asialistalle pääsivät jo globaalit ympäristökysymyksetkin. Kokouksen puhujaennätyksen tekivät palestiinalaiset, jotka pitivät asiaansa esillä muidenkin kustannuksella.

Tallinnassa 1992 tutustuttiin paikalliseen rikos-oikeuteen, jossa vastaajat istuivat salin perällä kalterien takana. Tavattiin myös tallinnalaisia huonoissa oloissa työskenteleviä kollegoita, jotka haaveilivat vapaasta Virosta. Siihen eivät demlalaiset tuolloin vielä uskoneet. Tarttossa vierailimme kuuluisassa yliopistossa, jossa meidät vastaanotti dekaani Inge Orgo tulkkiinaan Viron entisen presidentin pojanpoika Madis Päts.

Praha 1994 oli juuri vapautunut ja se näkyi katukuvassa mm seksuaalipalvelujen tarjontana. Uudistimme tuttavuutemme professori Hybnerovan kanssa, joka oli ollut puhumassa vuoden 1991 kesäseminaarissa naisten asemasta maassaan.

Riikaan 1995 matkustettiin Viron kautta bussilla. Hansakaupungin kunnostustyöt oli juuri aloitettu. Vierailu toteutui korkealla tasolla: delegaatiomme tapasi Riikan pormestarin ja kävi oikeusministeriössä sekä asianajo-toimistoissa Blugers & Paude ja Klavins & Saidins. Eräiden äkkirikastuminen näkyi mm siinä, että asianajajana toimiva isäntämme omisti yökerhon, jonne kutsui meidät iltaa viettämään.

Pietarin 1997 matkan ikimuistoisin hetki koettiin Eremitaasiin edessä Voitonpäivänä. Pietarilaiset katsoivat ilotulitusta, joivat samppanjaa ja tanssivat, myös demlalaisten kanssa. Venäläiseen tapaan pöytä oli koreana juomista asianajajakillassa, joita kaupunkiin oli perustettu useita. Tutustuimme myös Kansan raamattuseuran ylläpitämään pietarilaisten katulasten lastenkotiin Liisa Gärdinin johdolla. Kuvaavaa kaupungin ilmapiirille oli, että matkustimme lastenkotiin bussilla suojanamme aseellinen vartija.

Projektit

Menestyksekkäiden ulkomaalaisprojektin ja ympäristöprojektin jälkeen syntyi *Turkki projekti*, joka pitkälti henkilöityi *Ville Puntoon*, joka toimi puheenjohtajana 2003-2004. Demlan yhteistyö turkkilaisten ihmisoikeusjärjestöjen ja niissä toimivien lakimiesten kanssa alkoi keväällä 2002. Tuimme kidutettuja ja Turkin sisäisiä pakolaisia avustavien lakimiesten toimintaa. Yhteistyöllä

mahdollistetaan ilmainen oikeudellinen apu sisäisille pakolaisille ja tuetaan heidän koulutustautumistaan sisäisiä pakolaisia koskeviin oikeudellisiin kysymyksiin.

Vuosien 2003 ja 2004 vaihteessa ihmisoikeusjärjestö İnsan Haklari Dernegi (IHD) sai valmiiksi lakimiehille tarkoitetun käsikirjan sisäisten pakolaisten oikeusjuttujen hoitamisesta. Kirjaa varten jouduttiin kääntämään turkin kielelle Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja ja muuta sisäiseen pakolaisuuteen liittyviä kansainvälisiä materiaaleja. Kirjasta otettiin 3.000 kappaleen painos.

Turkin ihmisoikeusyhdistyksen pääsihteeri *Feray Salman* oli vieraana ja alustajana Demlan kesäseminaarissa 2003.

Kevään 2004 aikana IHD on järjestänyt seminaarin sisäisiä pakolaisia avustaville lakimiehille. Seminaarissa suunniteltiin strategiaa projektin tulevalle toteuttamiselle.

Demla oli mukana vastustamassa Yhdysvaltain johtaman liittoutuman hyökkäystä Irakiin teemalla *Ei iskua Irakiin!*. Demlan pieni kyltti "Laiton sota" veti taakseen parisenkymmentä demlalaista mielenosoittajaa helmi- ja maaliskuussa 2003. Moni mielenosoittajista oli ollut poissa Demlan toiminnasta varmaankin 1980-luvun alun rauhanmarssien jälkeen, mutta iskulauseet raikuiivat sitten vuosien kokemuksella.

Demla on useiden muiden järjestöjen kanssa ollut mukana perustamassa valtakunnallista palvelupuhelinta, joka aloitti toimintansa toukokuussa 2002. *Naisten Linja* antaa neuvontaa, ohjausta ja tukea väkivallan tai sen uhan kohteena olleille naisille ja tytöille. Naisten Linjalla kokemastaan on mahdollista keskustella luottamuksellisesti ja nimettömänä. Päivystäjät ovat naisia, jotka haluavat tukea muita naisia vaikeassa elämäntilanteessa. Naistutkimuksen seura palkitsi Naisten Linjan vuoden naistutkimusteoksi vuonna 2005.

Tammikuussa 2004 järjestettiin keskustelutilaisuus Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnön johdosta. Tilaisuus oli erittäin onnistunut, paikalla oli pitkälti toistasataa kiinnostunutta; viimevuosien laajin yleisö. Tilaisuuden valmistelua edesauttoi se, että komiteassa oli vahva

demlalainen edustus ja tilaisuuden valmistelu aloitettiin jo ennen kuin komitea jätti mietintönsä.

Demla käynnisti syyskuussa 2004 *Oikeusmurharaportin*, jossa selvitettiin vuonna 1994 Turussa tapahtuneen pankkiryöstön esitutkinta- ja oikeusprosessia. Kaksi miestä todettiin syyllisiksi ja tuomittiin kolmen vuoden vankeusrangaistuksiin. Korkein oikeus purki hovioikeuden tuomion vuonna 2002 ja palautti asian käräjäoikeuteen. Turun käräjäoikeus totesi uuden käsittelyn jälkeen vuonna 2003, ettei asiassa esitetty näyttö riitä aikaisemmin tuomitun epäillyn tuomitsemiseen ja hylkäsi syytteen. Syksyllä 2005 virolainen mies sai syytteen ko. ryöstöstä.

Projektissa arvovaltainen raati (hovioikeuden presidentti *Markku Arponen*, professorit *Johanna Niemi-Kiesiläinen* ja *Matti Tolvanen*, entinen onnettomuustutkija *Kari Lehtola*, käräjätuomari *Jouko Mynttinen*, erikoistutkija *Anne Alvesalo*, yliopettaja *Eero Koljonen* ja asianajaja *Markku Fredman*) analysoi miten syyttömien tuomitsemista voitaisiin paremmin estää.

Oikeusmurharaportti julkaistiin Oikeus-lehden erikoisnumerona 2b/2005. Jotain hyvin Demlalle ominaista oli saatu palaute: oikeusmurhan tapahtumapaikalta Turun käräjäoikeudesta eläkkeelle jäänyt laamanni *Teuri Brunila* puhui kiukkua Turun Sanomissa 14.8.2005:

”Sikamaista touhua! Suomalaiseen oikeuskulttuuriin ei sovi, että joku yksityinen taho selvittää tällaisia tapauksia. Sitä varten meillä on oikeuskansleri ja oikeusasiamies, jotka tutkivat meitä virkavastuulla. Jos tällä halutaan murtaa poliisin ja tuomioistuimen luotettavuus, se on yhteiskunnallisesti arveluttavaa. Tuomioistuinmessä ei ollut mitään vikaa, eikä tuomari syylistynyt virkavirheeseen. Valitettavasti näitä sattuu.”

Kesäseminaarit

Demlan toiminnan selkärangaksi on muodostunut Lahdessa elokuun puolessavälissä pidettävä kaksipäiväinen kesäseminaari. Se on käytännössä ainoa suuren jäsenmäärän kokoava tilaisuus. Demlasta on muodostunut melkoisen taitava seminaarin järjestäjä ja kokemuksesta on muodostunut oma konsepti, jossa mm. aikataulut,

ruokailut ja saunominen on pystytty toteuttamaan osallistujien tarpeita vastaaviksi. Vuosittain on mukaan tullut uusia piirteitä, kuten performanssit ja illanvietto tietokilpailuineen ja demokraattisine DJ:neen. Musiikki on soinut yleensä aamuun asti.

Performansseista ehkä suurin menestys oli tuomioistuimia irvaileva vuonna 1998, jolloin mm. juuri virkaan nimitetty valtakunnansyyttäjä *Matti Kuusimäki* yleisön joukosta joutui yllättäen syytteen. Performanssissa asianomistajaa esittänyt *Juha Rautiainen* tunnisti nimittäin hänet mieheksi, joka myi pimeästi vedellä täytetyn pullon votkana ja asiasta oli syntynyt tappelu. Uutinen vuoti välittömästi iltapäivälehtiin ja kansanopiston seinille ilmestyneet lööpit kirkuivat, kuinka valtakunnansyyttäjä myi vettä votkana. Samana vuonna suuren suosion saivat seminaarissa vierailleet Punatähdet.

Kesäseminaarin aiheet eri vuosilta:

- 2005 Demla r.y. – 50 vuotta oikeuspolitiikkaa
- 2004 Oikeus ja kulttuuri
- 2003 Turvallisuus
- 2002 Julkisuus
- 2001 Väkivalta
- 2000 Lapsi perheessä ja prosessissa
- 1999 Vaihtoehtoiset konfliktinratkaisukeinot
- 1998 Lainsäädäntövalta
- 1997 Tuomioistuinlaitos
- 1996 Oikeus 2000 - 25. juhlaseminaari
- 1995 Järjestelmä jyrää - oikeusturva hallinnossa
- 1994 Lakimiesetiikka ja lakimiesten yhteiskunnallinen rooli
- 1993 Oikeus hyvinvointiin
- 1992 Tuomioistuinlaitos
- 1991 Ihmisen rajat muuttuvassa Euroopassa
- 1990 Yhdentyvä Eurooppa
- 1989 Ympäristö ja oikeus
- 1988 Ihmisoikeudet – teoriasta käytäntöön
- 1987 Seksuaalisuus ja oikeus
- 1986 Oikeusvaltion nousu ja tuho
- 1985 Syyllisyys
- 1984 Huono-osaisuus ja oikeus
- 1982 Naisoikeus

- 1981 Oikeustieteen opetuksen tila / Lakimiehen muuttuva asema
- 1980 1980-luvun oikeuspolitiikka
- 1977 Kauppoikeuden kokonaisuudistus
- 1974 Valtiosääntöuudistus

Lausuntotoiminta

Jo 1974 perustettiin Demlaan erillinen lausuntojaosto, jossa oli nimetyt asiantuntijat yksityis-, julkis- ja rikosoikeuden aloille.

Vielä 1980-luvun alkuun Demlalla oli hyvin kiinteät yhteydet oikeusministeriön lainvalmisteluosastolle. Hallituksessa oli useita lainsäädäntöneuvoksia ja lainvalmisteluosaston osastopäällikkö Antti Kivivuori tuki näyttävästi ja näkymättömästäkin Demlan toimintaa.⁹ Osalle lainvalmistelijoista toiminta Demlassa saattoi olla jopa osa viranhoidtoa. Demla vaati ja sai lausuttavakseen hyviä uudistuksia. Kuluttajansuoja ja muu sosiaalinen lainsäädäntö sai Demlalta kiittäviä arvioita.

Muutos on kuitenkin tapahtunut. Jo Demlan 25-vuotuisjuhlissa vuonna 1979 oli paneelikeskustelussa ilmennyt pessimismia oikeuspolitiikan jämähdettyä paikalleen vuosikymmenen alun suurten uudistusten jälkeen. Antti Seppälä totesi tuolloin, että mieluummin puhutaan uudistamisesta kuin uudistetaan.

Pysähtyneisyyden jälkeen seurasi vallassa olleen oikeuspolitiikan kritiikki. Vuonna 1985 Oikeuslehdessä julkaistussa artikkelissa Demlan puheenjohtaja *Jukka Kekkonen* ihmettelee, miksi yhä useampi lainsäädäntöhanke ei tyydytä Demlaa.

Viime vuosina on Suomen Demokraattiset Lakimiehet (DEMLA) r.y:n toiminnassa ollut nähtävissä selvä painopisteen muutos: DEMLA on muuttunut oikeus- ja yhteiskuntapoliittisten uudistusten moottorista - tai ainakin niiden tukijasta - hallituksen tuottamia uudistusesityksiä

⁹ Kivivuori nimitettiin lainvalmisteluosaston päälliköksi K.J. Långin oikeusministerinä tekemästä esityksestä. Lång oli tuolloin myös Demlan puheenjohtaja. Antero Jyrängin mukaan eräässä seurassa uhattiin puolittosinaan, että Lång erotetaan Demlan puheenjohtajuudesta, jos hän ei esitä Kivivuorta tähän demlalaisittain äärimmäiseen tärkeään virkaan. Lång oli kuullut tästä ja närkästynyt. Jyränki, emts. 283-286.

ankarasti kritikoivaksi tai vähintäänkin niihin nihkeästi suhtautuvaksi järjestöksi.

Jos esitetty väittämä pitää edes suurin piirtein paikkansa, on aihetta kysyä, onko DEMLA menettänyt yhteiskunnallisesti edistyksellisen roolinsa, asemansa yhteiskunnallisia muutoksia tukevana voimana? Toisaalta asetelman voi kääntää ja kysyä, onko oikeus- ja yhteiskuntapolitiikan pääsuunta muuttunut viime vuosina sellaiseksi, että sitä on edistyksellisistä – kansanvallan vahvistamista ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämistä silmämääränä pitävistä – lähtökohdista ponnistettaessa jarrutettava ja vastustettava? Siis: onko DEMLA:n vaiko oikeuspolitiikan linja muuttunut?

Nykyisin Demla kuuluu melko säännöllisesti oikeusministeriön ja joskus myös sisäministeriön poliisiosaston lausuntopyyntöjakeluun. Kriittinen linja on säilynyt ja viime vuosina kovin harva oikeusministeriön ehdotus on saanut kannatusta Demlan lausunnoissa. Tällaisia populistisiksi arvioituja uudistuksia ovat olleet mm. joukko kriminaalipoliittikkaa koventavia hallituksen esityksiä, joiden seurauksena vankiluku Suomessa on saatu nousemaan yli 4.000:een, ilman, että vankeinhoitoon olisi pystytty ohjaamaan riittäviä resursseja.

Oikeus-lehti

Demla julkaisee yhdessä Oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen yhdistyksen kanssa tätä Oikeuslehteä. Ensimmäisen numeron 1/1972 pääkirjoituksessa Aulis Aarnio esittelee lehden tarkoitusta:

Tämän lehden syntyyn on ratkaisevimmin vaikuttanut vallitseva julkaisupoliittikka. Viimeaikaisessa oikeuslaitoskeskustelussa on usein viitattu kritiikin laajentamisen tarpeeseen. Entistä useammat on saatava kiinnostumaan oikeudellisista kysymyksistä ja samalla keskustelun piiriin on saatettava yhä uusia kysymysryhmiä. - - - Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys ja Suomen Demokraattiset Lakimiehet ottivat kantaakseen riskin tällaisen julkaisukanavan avaamisesta tietoisina siitä, että erilaisten kulttuurilehtien kohtalo maassamme on ollut ankea. Erityisen tärkeänä on pidetty sellaisen aineiston saattamista julkisuuteen, joka tavalla tai toisella liittyy yhteiskuntapoliittiseen päätöksentekoon. Tässä suhteessa yhteiskuntaa koskevat empiiriset selvitykset sekä vireillä olevien ja jo valmistuneiden lainvalmistelutöiden esittely ja kritiikki nousevat päällimmäisiksi.

Niin ikään näyttää aiheelliselta seurata aktiivisesti ja kriittisesti - ei pelkästään referoiden - eri oikeusasteiden lainkäyttöä. Tämä kaikki on tädellistä jo sen vuoksi, että julkisuudelta peitossa tapahtuva päätöksenteko tulee helposti siunatuksi asioista vaikenemalla. Mitä Pitemmälle tieteellis-tekninen kehitys etenee sitä ilmeisemmäksi käy, että asioista päättäminen luisuu suhteellisen harvalukuisen eliitin käsiin.

- - -

Nimensä lehti on perinyt jo vuosikymmenten takaa. Vuonna 1906 ilmestyi maassamme lyhyen ajan samanniminen työväenlehti.

Edeltäjänsä tavoin esillä oleva julkaisu tähtää siihen, että oikeus entistä tasapuolisemmin toteutuisi kaikkien kansanluokkien kohdalla.

Taloudellinen vastuu Oikeus-lehden kustantajana on nimenomaan Demlalla. Kirjapainon ja postin laskut sekä toimitussihteerin palkan maksaa Demla, OYY:n tilittäessä vain osan keräämistään jäsenmaksuista Demlalle. Lehden kuluihin on saatu vuosittain taloudellista tukea Suomen Akatemialta.

Tieteellisten ja tiedepoliittisten artikkelien seassa on ollut vähenevässä määrin oikeuspolitiikkaa, mm. Demlan kesäseminaarin alustusten muodossa. Jossain määrin tämä on huolestuttanut Demlassa toimivia, koska nähtävästi suurin syy maksaa Demlan jäsenmaksu on jäsenetuna tuleva lehti. Jos lehti ei tyydytä, loppuu jäsenmaksu ja sitä kautta yhdistyksen toiminta.

Oikeuspoliittisena keskustelufoorumina Oikeuslehti on kuitenkin ollut merkittävässä asemassa. Suuri teema oli mm. laaja keskustelu Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen haitoista (Jyrki Tala, Lauri Lehtimaja, *Martin Scheinin*) 1980-luvun lopulla. Tupakkaoikeudenkäynnin myötä syntyi vilkasta keskustelua aiheesta.

Teemanumeroista voi päätellä eri aikojen ajankohtaisia teemoja: oikeuskansleri 4/1976, rikoslain uudistus 2/1977, kansalaisen oikeussuoja 3/1980, työläinsäädäntö 2/1981, poliisi 4/1981, ympäristöoikeus 1/1982, naisoikeus 2/1983, 1/1988 ja 2/1996, vallan keskittämien ja hajauttaminen 4/1983, oikeuslaitos 1/1984 ja 4/1990, kauppaoikeus 2/1984, pankit 1/1985, nuoriso

2/1985, sopimus 3/1985, oikeusapu 2/1986, verotus 3/1986, ammattietiikka 1/1987, talousrikkokset 2/1987, ympäristö 3/1989, sosiaalioikeus 5/1989, vähemmistöt 2/1990, EU 3/1990, riski 1/1991, perhe 2/1991, Eurooppa-oikeus 3/1994, tuomioistuimet 1/1995, sukupuoli ja markkinat 2/1996, seksuaalinen itsemääräämisoikeus 2/1998, oikeuden ulkopuolella 4/1998, päihteet ja laki 1/1999, oikeudenmukaisuus 2/1999, vaihtoehdotiset konfliktinratkaisumenetelmät 3/1999, tieto 1/2000, sosiaaliturva 2/2000, lapsi perheessä ja prosessissa 3/2000, oikeustieteen opetus 2/2001, ennakoiva oikeusajattelu 1/2002, oikeudellinen ohjailu 2/2002, julkisuus 3/2002, poliisi 1/2004.

Vanhoja lehtiä selatessa huomaa monen artikkelin alkavan toteamuksella, ettei tästä aiheesta ole Suomessa aikaisemmin keskusteltu tai kirjoitettu. Ja siitä se keskustelu on usein alkanut. Pieni esimerkki voisi olla Tarja Halosen kirjoitus lehden 10-vuotisnumerossa 3/1982 aiheena homoseksuaalien asema Suomessa. Oikeus-lehden panos uusien aiheiden esille nostamisessa onkin kiistan.

Oikeudellinen elämä –palsta on tarjonnut vuodesta 1978 alkaen anonyymien keinojen puuttua epäkohtiin, jopa oman työnantajan toiminnassa.

Kehityskaaria ja johtopäätöksiä

- Demlan toiminta on muuttunut byrokraattisesta vierailudelegaatioihin ja puoluekiintiöihin perustuneesta järjestöstä eri projektien taustavoimaksi.
- Ennen toiminta Demlassa oli osa monen aktiivien virkatoimia, nykyisin vapaa-ajanharrastus.
- Kansainvälisyys oli perustamisen keskeinen argumentti, nyt tuo osa toiminnasta hävinnyt lähes kokonaan.
- Nykyiset aikaansaannokset ovat konkreettisempia kuin 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa. Siirrytty projekteihin, joilla on ollut konkreettinen lopputulos.
- Toiminnan sosiaalinen rooli lienee ennaltaan. Edelleenkin juristien valtavirta "ahdistaa" monia.
- Keskustelutilaisuuksia on nykyisin huomattavasti aiempaa vähemmän; ei uskoa niiden onnistumiseen. Esimerkiksi vielä

vuonna 1987 järjestettiin lakimiesetiikka-keskustelu lauantaiamuna klo 10, tilaisuudessa oli kymmeniä osallistujia ja huippualustajat. Tänä päivänä ei onnistuisi.

- Jäsenmäärä ei ole kovin paljoa laskenut, mutta aktiivien määrä on vähentynyt. Projektiluonteinen työskentelytapa työllistää liikaakin projektista vastuussa olevaa, mutta hallituksen rivijäsenellä ei paljoa tehtäviä ole. Rivijäsenelle ainoaksi osallistumistavaksi jää useina vuosina vain kesäseminaari.
- Muutos aktiivien jäsenten taustassa: lainvalmistelijat kaikonneet täysin, samoin ay-lakimiehet ja pitkälti yliopistoväki; niiden sijaan asianajajien ja oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuoremman tutkijapolven yliedustus yhdistyksen johdossa on silmiinpistävä. Pakolaisneuvonta on usean nykyaktiivin entinen tai aiempi työpaikka.
- Nimenmuutos vuonna 2002: ei enää lakimiesjärjestö. Tarkoituksena on saada

yhdistys houkuttelevammaksi uusille jäsenille. Uusia jäseniä onkin tullut enemmän kuin vanhoja eronnut.

Demla on melko kameleonttimaisesti onnistunut pysymään hengissä läpi murrosten. Merkittävän toiminnan jatkeeksi vuonna 1954 perustettu yhdistys eli hiljaiseloa 16-vuotta. Vuonna 1970 uusien aktiivien jäsenten avulla se valjastettiin kansainvälistä oikeuspoliittiseksi ja kansainväliseksi työkaluksi. Siitä yhdistys kehittyi eri projektien toteuttajaksi samalla kun aktiivisten jäsenten tausta muuttui niin paljon kuin lakimiesjärjestössä on ylipäätään mahdollista. Saranakoh-ta on 1990-luvun alussa, jolloin mm. irtaannuttiin IADL:stä ja vastuutehtävissä tapahtui selkeä sukupolvenvaihdos. Nimenvaihdoksen jälkeen vuodesta 2002 Demla on ollut lähes kaikille avoin entinen lakimiesjärjestö, joka korostaa olevansa ainoa oikeuspoliittinen yhdistys Suomessa.

Yhdistyksen puheenjohtajana ovat toimineet seuraavat henkilöt:

1954 - 63	Jorma Uitto	1980	Kaarlo Tuori	1990	Johanna Suurpää	2000	Johanna Ojala
1964 - 71	Martti J. Mehto	1981	Hilja Siironniemi	1991	Arja Kekkonen	2001 - 2002	Heini Kainulainen
1971 - 1972	K.J. Lång	1982	Hannu Takala	1992	Marja Toivio-Kaasinen	2003 - 2004	Ville Punto
1973	Ilmari Ojanen	1983	Olavi Sulkunen	1993	Jaana Matikainen	2005	Päivi Keskitalo
1974	Helge Rontu	1984	Rauno Vanhanen	1994	Arto Rajala		
1975	Mikko Kämäräinen	1985	Jukka Kekkonen	1995	Kirsi Tarvainen		
1976	Jacob Söderman	1986	Matti Rintala	1996	Jukka Similä		
1977	Arjo Suonperä	1987	Anneli Jäätteenmäki	1997	Antti Riihelä		
1978	Paavo Nikula	1988	Markku Fredman	1998	Merja Pentikäinen		
1979	Ilkka Saraviita	1989	Martin Scheinin	1999	Kaijus Ervasti		

Jos olet kiinnostunut oikeuspoliitista, liity Demlaan!